

Чланак примљен 28. марта 2023.

Чланак прихваћен 31. маја 2023.

ГОРДАНА КАРАН*

Универзитет уметности у Београду

Факултет музичке уметности

Катедра за солфеђо и музичку педагогију

Ivan Brkljačić, *Od muzičkog toka do muzičke forme*

**Beograd, Fakultet muzičke umetnosti i Rights and Royalties Publishing Company d.o.o,
2022, 353 str.**

ISBN 978-86-81340-49-3; ISMN 979-0-802022-24-9

Композитор и теоретичар музике др ум. Иван Бркљачић аутор је књиге *Од музичког тока до музичке форме*, која је објављена у продукцији Центра за издавачку делатност Факултета музичке уметности у Београду септембра 2022. године. Иницијално, реч је о уџбенику за наставни предмет Музички облици на основним академским студијама и првенствено је намењен и посвећен његовим „бившим, садашњим и будућим” студентима (стр. 5). Но, имајући у виду да садржину и артхитектонику књиге твори осмишљено изграђен систем елаборације релевантних појмова, појава и законитости музичких облика, затим разраду проблематике обухваћене формалним целинама књиге¹ као и перманентно праћење узрочно-последичних веза на којима почивају музички ток и музичка форма, можемо рећи да овде није реч само о прилогу литературе за наставу Музичких облика на високошколским музичким установама, већ и о својеврсној теоријској студији. Како год посматрали ову књигу, идеја водиља њеног аутора је следећа: „што пре схватимо да музичком току искључиво можемо да се приклонимо, никако да га нарушавамо, покушавајући да га преведемо на свој, тобоже логичнији систем функционисања, односно на свој језик, тиме ћемо пре музички ток разумети” (стр. 9).

Имајући у виду чињеницу да звук који се постави у одређен музички контекст постаје музички ток, а да он надаље твори музичку форму „која представља логичну последицу свих дешавања у оквиру музичког тока, у границама одређеног музичког времена” (стр. 10) линија израза у овој књизи исказује њихову симбиотичку везу и креће

* Ауторкина контакт адреса: karan.gordana@gmail.com

¹ I поглавље „Дефиниције” (15–107), II поглавље „Формални типови” (111–308) и III поглавље „Аспекти анализе музике двадесетог века” (311–342).

се од елаборирања појма *музички ток* сагледаног кроз интеракцију музичких планова. У једној тачки ова тема се спаја са дефинисањем појма музичка форма и надаље наставља свој пут тумачењем *музичке форме*, односно музичких облика.

музички ток – музичка форма

Крунски циљ наставе функционалне музичке писмености, те и музичких облика, јесте разумевање музичке садржине у најширем контексту и то у два смера: од нотног записа ка звуку и обрнуто – од звука ка нотном запису. Звучни примери имају значајну улогу у процесу стицања музичког искуства које надаље ствара фондус схваћене и запамћене музике. Иако су у овој књизи именоване као звучне илустрације одређених дефиниција и тумачења, дела која су селектована и снимљена на УСБ меморију као интегрални део публикације, суштински представљају својеврсне музичке моделе који су драгоцени при учењу и оспособљавању студената да аргументовано аналитички формирају и изнесу своје ставове из области музичких облика. Дакле, реч је о доприносу вишегодишњем едукативном процесу у току кога се тежи да се код студената утемељи веродостојно критичко мишљење из ове области.

Формално, књига се састоји од три поглавља која су подељена на потпоглавља, а којима су насловљене и краће тематске целине/одељци. Последње поглавље садржи и два прилога. Такође, у књизи се налазе листе нотних и звучних примера, Индекс и списак литературе. На УСБ медију за складиштење дигиталних података су записи звучних примера из богате ризнице музичке литературе готово свих музичких стилова и више музичких жанрова.

Поред личног обраћања читаоцу, аутор обликује Предговор и као својеврстан увод у тематику којом се бави у књизи. Пре свега, истиче да је сврха књиге указивање “на бројне процесе који настају на путу на којем се било који музички ток иницира, развија и долази до тачке компактне и заокружене форме” (стр. 7). У склопу формулисања циља наставе музичких облика, он потцртава допринос своје књиге слушном, визуелном и аналитичком разумевању музичког дела, односно разумевању целине музичког тока.

При тумачењу појмова музички ток, музичка форма, музичке компоненте, елементи музичких облика и музички планови у првом поглављу насловљеном „Дефиниције”, Брклјачић даје и објашњења и одређења за начине сегментирања музичког тока, еквиваленцију, музичке контрасте и указује на типове (музичког) излагања. По речима једног од рецензената ове књиге, Милоша Заткалика, „садржај овог поглавља превазилази наслов и наставља се детаљним разматрањем елемената облика [...]”.² При том, аутор користи генерално успостављена терминолошка тумачења појмова и појава, које у појединим сегментима проширује и систематизује.

² Miloš Zatkalik, „Recenzija knjige Ivana Brkljačića *Od muzičkog toka do muzičke forme*”, Arhiv Centra za izdavačku delatnost, Beograd, Fakultet muzičke umetnosti, 2022, 2.

У другом, по обиму најдужем поглављу, које је насловио „Формални типови”, аутор елаборира појмове, појаве и законитости музичких облика својствених музици XVIII и XIX века. Он овде објашњава облик и формалну типологију музичког дела од барокног дводела и тродела, преко Скарлатијевог сонатног облика, облика песме, варијација, сонатног облика, ронда, такозваних „ненормираних формалних типова”, до свите и цикличних, дакле вишеставних формалних типова. При томе је методологија доследно спроведена по ‘ставкама’ које обухватају дефиницију појма односног облика, начин његове примене, историјата, и карактеристике облика. У текст су уткане смернице и предлози аналитичких корака који су неопходни за констатовање и тумачење одређеног облика.

Презентацију „аспеката анализе музике XX века”, Бркљачић је дао у трећем поглављу књиге. Не улазећи у питања категоризације и систематизације облика музике XX века, он у два потпоглавља, названа „Општи део” и „Аналитичко разумевање изабраних примера из музике која је настала у XX веку”, представља музичка дела компонована у временском периоду од пре почетка Великог рата (1914–1918) до деведесетих година прошлог века, следећи мисао да „су у освит Првог светског рата настале композиције које су промениле тадашњи свет” (стр. 311). Занимљиво је да у овом поглављу нису дати нотни примери као што је то, иначе, случај у претходним поглављима. Аутор их овде ‘заменеује’ одговарајућим шемама и путем њих упућује читаоца на звучне садржаје селектованих композиција. Једино овом поглављу аутор прикључује прилоге: први се односи на „Класификацију музике XX века” – музику проширене тоналности и модалности, атоналну музику, серијалну музику, пунктуализам, електронску музику, алеаторику, редукционистичку музику и спектрализам, а други, на приказ музичког стваралаштва најзначајнијих композитора у Србији током XX века.

Литература на српском језику за високошколски наставни предмет Музички облици деценијама је сведена на познат и цењен уџбеник *Наука о музичким облицима*³ чији су аутори Душан Скворан и Властимир Перичић, а који је с објављен далеке 1961. године. Често је у настави коришћена и књига Берислава Поповића *Музичке форма или смисао о музици*,⁴ објављена 1998. године, но по својој садржини и намени она спада у тип допунске или додатне литературе наставног предмета Музички облици. Књига Ивана Бркљачића је, пак, као резултат његовог вишедеценијски наслојеног теоријског и емпиријског знања и искуства, обликована у складу са актуелним силабусом наставног предмета, сведочећи не само о његовом дубинском познавању облика као музичке дисциплине, већ и успешном деловању као музичког ствараоца чије композиције, без изузетка, имају промишљену и чврсту микро и макроформу. По речима аутора, који је, дакле, композитор по свом образовању и примарној вокацији, процес рада на овој књизи идентичан је процесу стварања његових музичких дела. Тај процес протиче од почетне идеје и визије целине, кроз конструкцију макроцелине, рад са мотивима који творе

³ Dušan Skovran, Vlastimir Peričić, *Nauka o muzičkim oblicima*, Beograd, Univerzitet umetnosti, 1961.

⁴ Berislav Popović, *Muzičke forma ili smisao o muzici*, Beograd, Clio, 1998.

микроцелине текста, до ‘ослушкивања’ и одлука о најреферентнијим звучним примерима... Поред тога, али не и од мањег значаја, јесу знање и искуство Ивана Бркљачића као музичког педагога. Та ширина музичког ствараоца и педагога утицала је на „формирање једног општег става о питањима музичке форме, који је уткан у овај уџбеник” (стр. 9).

Из језичке перспективе, ову књигу карактерише прецизност изражавања, која кључно доприноси могућности „разумевањ[а] циља предмета, сагледавањ[а] музичког тока унутар музичког времена, те могућност[и] дефинисања специфичног формалног типа одређеног примера из литературе” (стр. 10).

Дефинисањем музичког тока и музичке форме, њихове спреге, начинâ сегментирања и системâ (узајамног) функционисања, затим, тумачењем појмова, појава и законитости музичких облика, њихових карактеристика, граница, еквиваленције, музичких контраста, типова (музичког) излагања и начинâ примене, Иван Бркљачић је изградио мозаик књиге Од музичког тока до музичке форме, на добробит студената Факултета музичке уметности. Остављајући им следећи мото:

У музици 2+2 није једнако 4, већ је 2+2 једнако 3.

Кад год нам се у музичког току учини нешто нелогичним, требало би да се вратимо приказаном збиру. Он ће нас увек усмерити ка томе да је у музици систем функционисања једноставно другачији (стр. 9).